

BORBA PROTIV VARIOLE U SLOVENIJI

Ivan PINTAR

BROJNA OBOLJENJA I BROJNI SMRTNI SLUČAJEVI ČIJI SU UZROČNIK bile velike boginje, navodili su mnoge na razmišljanje o postojbini varirole i vremenu iz koga potiče. Istorija patologije ni danas ne može sa potpunom sigurnošću da tvrdi jesu li epidemije pustošile već u starom veku i da li su lekari tada znali za variolu ili ne. Indijska Susrutina *Ayur-veda* kao ni *Corpus Hippocraticum* ne sadrže dovoljan broj verodostojnih podataka. Ni iz Galenove *Antoninove kuge* istoričari nisu mogli da izvuku definitivni zaključak. O pojavi varirole i eventualnim epidemijama u oblastima koje danas naseljavaju jugoslovenski narodi, ne znamo ništa sve do kraja XVIII stoleća.

Stručna literatura i arhivska građa iz XVIII veka, ukazuju da se borba protiv varirole, vođena u Sloveniji, razlikovala u mnogo čemu od onih koje su se vodile u susednim zemljama, na primer.

Protomedikus dr Lovro Krizant pl. Vest — stariji,* prvi je, 1768. godine, počeo da radi na variolizaciji, i to u Koruškoj.

Godine 1789. o varioli i variolizaciji pisao je dr Tomaž Kristan,** koji u svom spisu opisuje tri slučaja oboljenja od varirole.

Prvi deo rada odnosi se na oboljenje i smrt bavarskog izabranog kneza Maksimilijana, uz kritičke napomene autora. Kristan je, u stvari, izneo dokaze koji su govorili o tome da je knežev lekar, „Dr. S.“, u lečenju primenio zastarele metode i tako napravio niz grešaka. Naročito je zamerao lekaru što se nije pobrinuo za dobru izolaciju bolesnika. Nije propustio da iznese i krajnje rđavo mišljenje o lekarima koje je „Dr. S.“, tokom kneževe bolesti, pozivao na konzilijume. Da je Kristanova kritika imala jakog odjeka, dokazale su — 100 godina kasnije — Billroth-ove reči: „Bettler werden besser behandelt wie Könige“.

* Dr Lovro Krizant pl. Vest — stariji, rođen 1720. u Lienc-u, umro 1789. u Celovcu. Studirao u Rimu, gde je i promovisan. U Beču je, 1750, nostrifikovao doktorat. Od 1773. godine — koruški protomedikus.

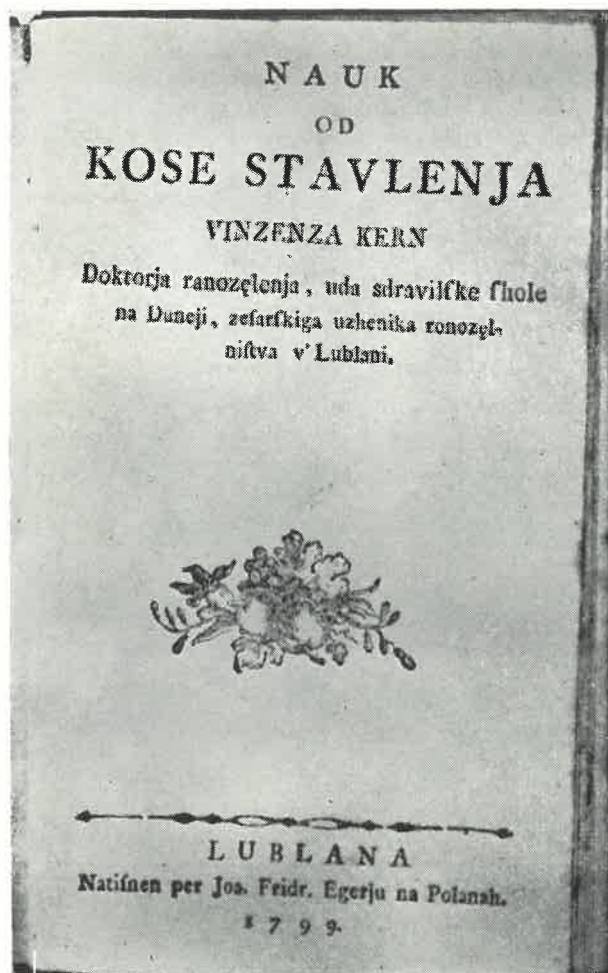
** Dr Tomaž Kristan, rođen u Želečama na Bledu 1735, umro u Beču 1800. U Beču, 1771, promovisan sa *Dissertatio inauguralis chemiomedica Historiam Acidi sistens*. Početkom 1871. postao član obnovljene *Academia Operosorum* u Ljubljani. Krajem iste godine izdao delo „*Beiträge zur Geschichte und Behandlung der natürlichen Pocken. Nach der Vernunft und Erfahrung*“ (Ghelen, Beč, 1871), delo posvećeno ljubljanskoj Akademiji. Ostali radovi: „*Kurze Geschichte und pathologische Schilderung der neunten Epidemie aus den bisherigen eigenen Beobachtungen dem Wohl des Publikums gewidmet*“ (Ghelen, Beč, 1782); „*Physikalisch-politisches Tagebuch über die merkwürdigen Umstände und Folgen des Eisstosses, und den durch ihn verurursachten Ueberschwemmungen im Jahre 1784*“ (Schmidt, Beč, 1784).

U svom spisu, dr Tomaž Kristan se trudi da razjasni suštinu oboljenja varirole, oslanjajući se na teorijske postavke Ibn Sina. Tvrdio je da se naslednoj dispoziciji mora da pridruži i poseban spoljašnji činilac. Kristan se uopšte nije dvoumio o infektivnosti varirole, koju su arapski autori, na primer, ignorisali. Variolizaciju pominje samo utoliko, da je čitaocu jasno da je autor ne odbija.

Naslovna strana Kristanove knjige „Beiträge...“

Kada nema dispozicije, uspeh inokulacije je, po njegovom mišljenju slab, a često i potpuno izostane. Na pitanje, zašto pojedinac samo jedanput u životu oboli od boginja, Kristan odgovara da toksin, — unet u organizam posle jedanput već preležanih boginja — koji bi inače prouzrokovao bolest, gubi dejstvo „ukoliko je temeljito preležana bolest uništila i zatrla materijalni uzrok“ (misli na „naslednu dispoziciju“ — prim. I. P.). On tvrdi, da bi se izolacijom uz primenu već

Naslovna strana Kern-Vodnikove knjige „Nauk od kose stavlenja“

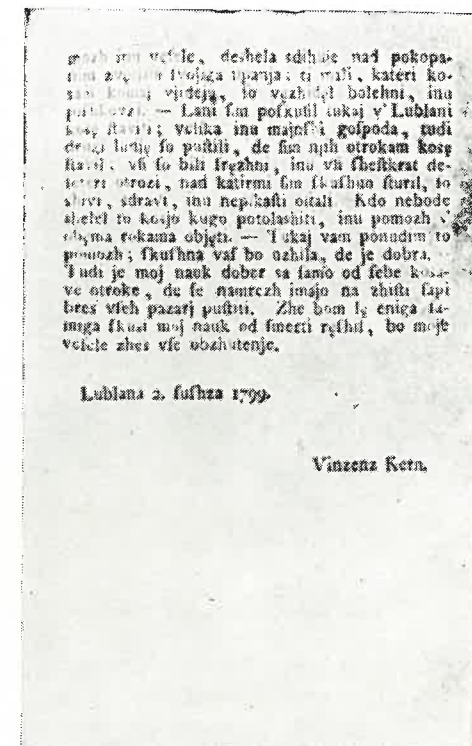
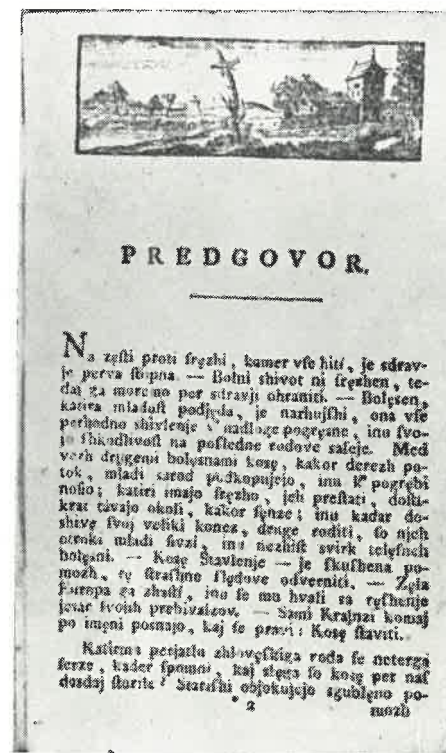
poznate terapije, kod prirodno nastalih oboljenja postigla isto tako mala smrtnost kao i kod veštačkih.

Na preventivnoj variolizaciji (sogeanante Verwahrungskur) Kristan ne insistira, ali je i ne odbacuje. U stvari, on bi želeo da kod male dece uvek naiđe na „potrebnu dispoziciju“. Iako prihvata sve što govori u prilog variolizacije, mišljenja je da je osnovno poučavati narod kako da čuva zdravlje sve dok variolizacija ne bude uspešno sprovedena, ukazom odozgo. Držeći se svoje terapije, od 32 slučaja oboljenja kod dece — 31 dete je potpuno izlečilo, dok se samo jedan slučaj završio smrću. No i tada se radilo o izvanredno teškom obliku oboljenja.

U preostala dva opisa bolesti koje spis o varioli sadrži, Kristan je dao pregled toka oboljenja kod svoje dece — njegova starija kći obolela je u drugoj godini, a mlađa u 35. mesecu života. U oba slučaja lečenje je bilo uspešno, kao i kod treće kćeri koja je bila još odojče. Iako je obećao da će u posebnom izdanju

opisati tok bolesti svoje treće kćeri, on to obećanje — koliko nam je do danas poznato — nije ispunio. Opisujući oboljenja svoje dve kćeri, Kristan je svakako želeo da dokaže vrednost svog načina lečenja. Interesantno je da na jednom mestu tvrdi, kako je baš on bio taj ko je doneo zarazu u kuću.

Iz izveštaja o zdravstvenom stanju, objavljenog u *Laibacher Zeitung-u* 1800. godine, vidi se da je u Poljanskom predgrađu, u toku čitavih sedam godina, od

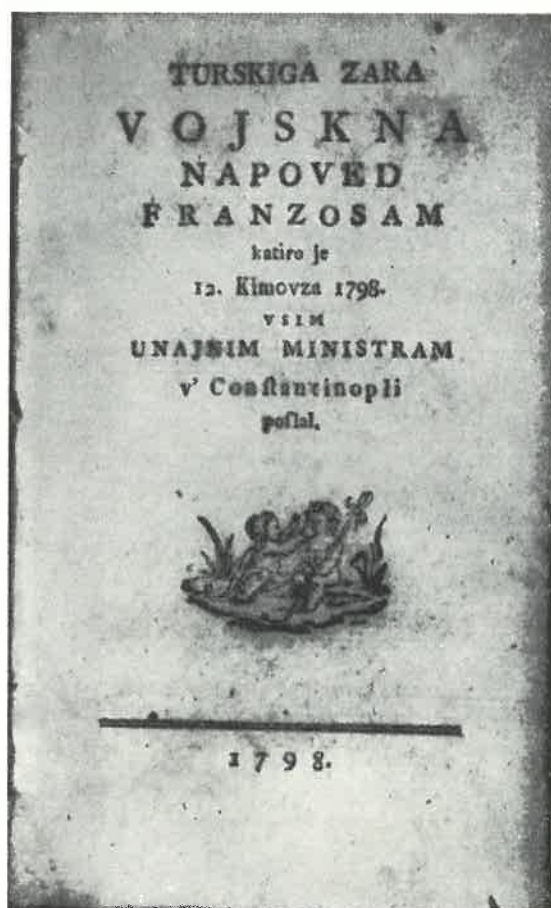
Treća i četvrta strana knjige „Nauk od kose stavlenja“

variole umiralo svako prvorodeno dete. U svojoj *Topografiji*, Lipič navodi da je 1793. Ljubljano i okolinu zahvatila snažna epidemija boginja. Na drugo mesto po značaju, Lipič stavlja epidemiju iz 1800. godine. Ali, sigurno je da su se u međuvremenu javljale i manje epidemije.

Za borbu protiv variole u Sloveniji, rad prof. dr Vinka Kerna* bio je od posebne važnosti. Kern je svoju aktivnost usmerio u tom pravcu odmah po dolasku u Ljubljano. Da je i sam variolizovao, saznajemo iz njegovog spisa *Erinnerungen über die Einführung der Blattern-Impfung im Herzogthum Krain*

* Prof. dr Vinko Kern, poznati novator u hirurgiji. Rođen je u Gracu, 1760; umro u Beču, 1829. Godine 1784. postao je magistar hirurgije i magistar akušerstva, u Beču; 1789. postaje doktor hirurgije i doktor medicine. Od 1797. do 1805. profesor hirurgije na Ljubljanskoj hirurškoj školi.

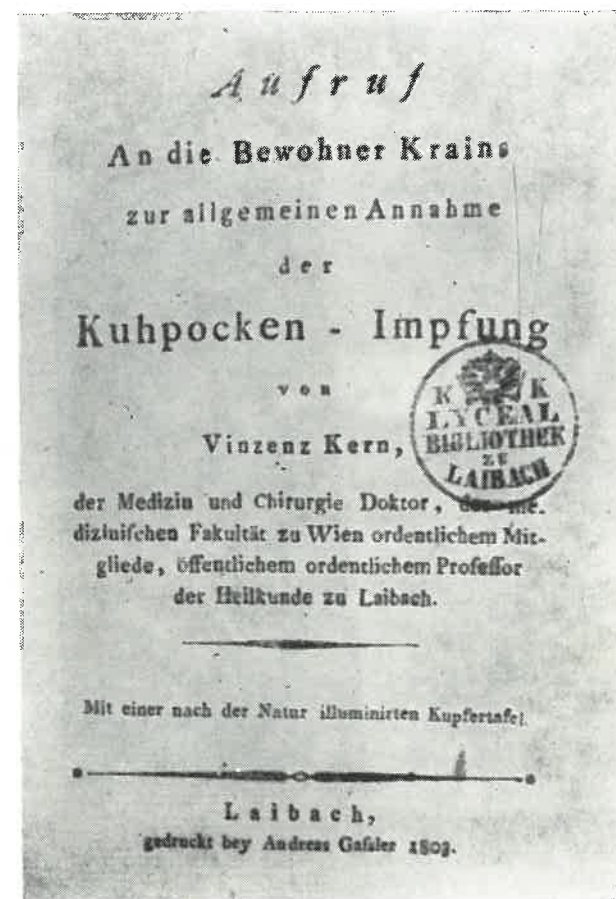
Šesnaesta strana knjige „Nauk od kose stavlenja“

(Ljubljana 1798, mali 8', Jos.-Franz Licht). U svom delu Kern, takođe, pominje epidemiju iz 1793, označujući je kao veoma snažnu. Govori, isto tako, i o preventivnoj zaštiti od varirole, ističući bezuspešan trud koji je uložen da bi se otkrilo njeno poreklo. Slovenački tekst Kernovog propagandnog spisa, *Nauk od kose stavlenja Vinzenza Kern, doktorja ranozelenja, uda zdravilske shole na Duneji, zesaskiga uzhenika ranozelnishtva v Lublani* (Lublana. Natisnen per Jos. Fridr. Egerju na Polanah 1799), pripremio je V. Vodnik. Interesantan je moto toga spisa: „Mej dvema hudima se majshi zbere“. Ova narodna izreka trebalo je da ukaže na to da je bolje prihvatiti variolizaciju negoli ostati potpuno pasivan pred opasnošću koja je pretila.

Sa prvim inokulacijama Kern nije imao naročito sreće. *Leibacher Wochenblatt* saopštava da materijal nije bio pogodan za prenošenje na veće razdaljine. Veliki deo cepiva nije dao pozitivne rezultate (1797/98). Ipak, Kern nije izgubio veru u to cepivo. Čak ga je uputio dalje, u Trst, Rijeku i Karlovac. U stvari, Kern je bio prvi koji je vakcinu poslao u te krajeve.

Oprilike u isto vreme, u Engleskoj, dr Eduard Jenner (1749—1823) je objavio, posle dugogodišnjeg istraživačkog rada, svoje delo *An Inquiry into the Causes and Effects of the Variolae Vaccinae, a Disease Discovered in Some of the Western Countries of England, particularly Gloucestershire and Known by the Name of the Cow-Pox*. (London, 1798, 1800. i 1801).

U Ljubljani, protivnici cepljenja ismejavali su Kernov rad na variolizaciji i neuspehe koje je na tom polju doživeo u periodu 1797/98. godine. I pored svega, on nije odustao. Jer, i profesor na hirurškoj školi u Celovcu, pl. Vest, koji

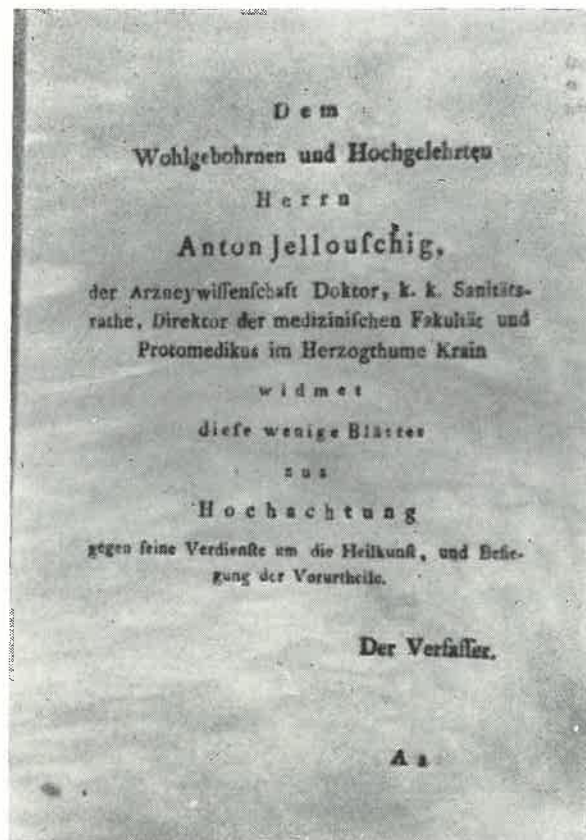
Naslovna strana Kernovog „Aufruf“-a

se sa detaljima Dženerovog otkrića upoznao na osnovu referata štampanog u *Medizinische Chirurgische Zeitung-u*, počeo je i sâm da radi u tom pravcu. Obadvojica su prihvatili Dženerove postavke i pristupili vakcinisanju. Upotrebljavali su pri tom pamučne končiće, natopljene vakcinom (Kuhpockeneiter).

Prvu vakcinu Kern je dobio iz Celovca, od Vesta. Otišao je sâm po nju, želeći da se na licu mesta upozna sa čitavim postupkom. Drugu partiju dobio je

iz Beča. Između ostalog, znamo da su Kernovu akciju potpomogli — posredstvom dr Jelovškega* i dr Kogla** — baron Žiga Cojz i ribnički staratelj Rudež, svaki sa po 50 guldena.

U to vreme, pet godina posle objavljivanja Dženerove *Inquiry*, Kern je objavio rad koji je trebalo da doprinese popularizaciji vakcinisanja protiv variole:

Dedikacija Kernovog „Aufruf“-a
dr Jelovškega

Aufruf an die Bewohner Krains zur allgemeinen Annahme der Kuhpockenimpfung. Delo je posvećeno protomedikusu dr Jelovškeku. Izišlo je 1803. godine, u izdanju tipografije Gassler, u 1800 primeraka.

U uvodu, Kern napominje da je pet godina ranije propagirao variolizaciju, ističući da tada nije bio poznat drugi, bolji način zaštite od variole. Otuda je

* Dr Anton Jelovšek pl. Fichtenau, rodio se 1751. u Vrhniku a umro 1806. u Ljubljani. Promovisan u Beču, 1774. Pokrajinski fizikus u Novom Mestu do 1792; kasnije, u Ljubljani, 1796. protomedikus, 1805. nobilitiran.

** Dr Karol Bernard Kogl, rođen 1763. u Novom Mestu, umro 1839. u Ljubljani. God. 1795. profesor veterinarstva na Hirurškoj školi, 1806. protomedikus. Emigrirao ispred Francuza, a vratio se posle ponovnog dolaska Austrijanaca. God. 1816. postavljen je ponovo za protomedikusa i kao takav penzionisan 1820.

variolizacija smatrana korisnom uprkos tome što u poređenju sa vakcinacijom, nije bila potpuno bezopasna.

Knjiga, takođe, sadrži tabelu sa slikama u boji, koje predstavljaju eflorescenciju posle vakcinacije, u raznim stadijumima.

Međutim, protivnici cepljenja su agitovali protiv vakcinacije, služeći se pri tom istim argumentima koje su upotrebljavali napadajući variolizaciju. Iskoristili su čak i smrt Kernovog sina, koji je umro od prirodne inokulirane variole, proneoseći lažne tvrdnje da je smrt usledila kao posledica cepljenja. U stvari, Kernov sin je preminuo dan ranije no što je kurir, koji je nosio cepivo, stigao iz Beča. Istinu o ovom tragičnom slučaju izneo je, u *Laibacher Zeitung*-u br. 42, 1801. godine, tadašnji profesor akušerstva na Ljubljanskoj hirurškoj školi, dr Fran Melzar (1776—1813), koji je otvoreno osudio te lažne glasove. No ovaj događaj, svakako, spada među one koje je u svom radu pomenuo dr Tomaž Kristan, naime, da lekar vrlo često sâm donese infekciju u svoj dom.

Od 61 deteta koje je Kern vakcinisao, niti je obolelo niti umrlo ijedno dete. Ali, polemika u vezi s njim i njegovim radom nikako se nije stišavala. Kern nije još dugo učestvovao u svemu tome — aprila 1805. prelazi za predavača u Beč.

Godine 1801, u *Laibacher Zeitung*-u je objavljena naredba da se umrli od variole moraju odmah sahraniti, a ne da lež — u skladu sa verskim dogmama i običajima — prethodno stoji izložen.

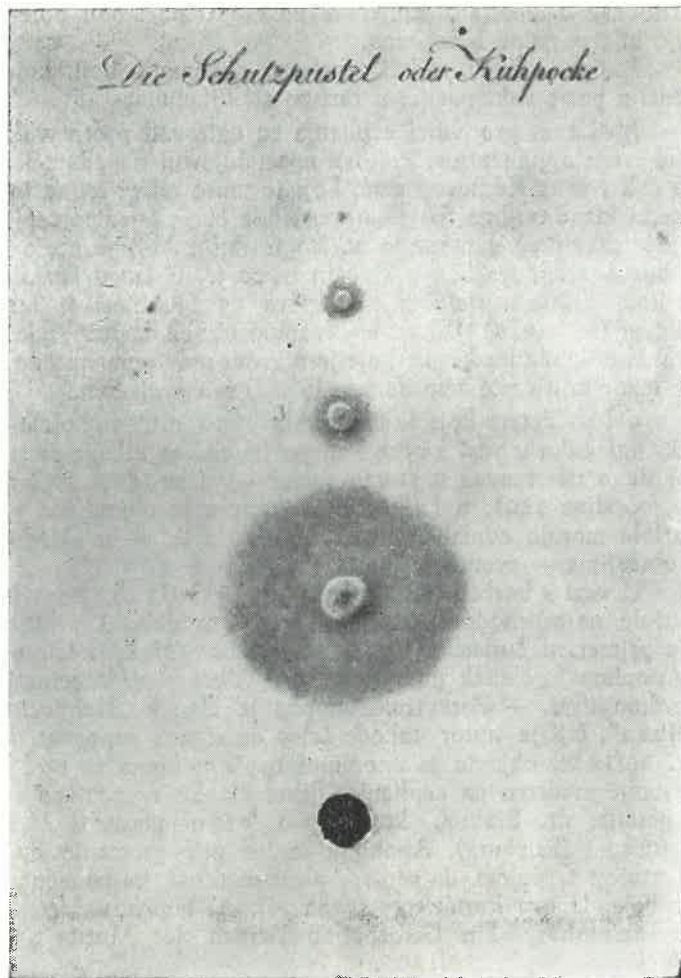
U vezi s borbom mišljenja koja se razvila oko toga koji je način zaštite od variole najcelishodniji, štampano je u to doba i nekoliko pravih kurioziteta. Na primer, u *Laibacher Wochenblatt*, br. 33/1804, izišao je, pod pseudonimom „Anonimus“, članak pod naslovom: „Über eine Vaccinationsmethode“; u *Onopordum illyr.* — Potkvica, štampan je članak „Kuhpockenimpfung mit Distelspitzen“, čiji je autor takođe želeo da ostane nepoznat. *Laibacher Wochenblatt*, br. 36/1804, objavio je anonimni napis u kome se tvrdilo da je čičkovo trnje najbolje sredstvo za cepljenje. Pisac članka se pozivao i na nekog sanitetskog kapetana, dr. Brauna, koji je o ovom pisao u *Medizinische Chirurgische Zeitung*-u (Salzburg). Anonimni autor nije propustio da svoje mišljenje argumentuje i tvrdnjom, da se deca plaše metalnog instrumenta dok se trna, naprotiv, ne boje. U ove kuriozitete spada i J. A. Suppantšitsch-ev članak „Die Kuhpockenimpfung. Ein Gedicht an Herzen der Mutter“, objavljen u *Laibacher Wochenblatt*-u br. 30/1806.

Međutim, francuska upravna vlast u Iliriji prihvatila je vakcinaciju. Oktobra 1810. godine, guverner Ilirije izdao je uputstvo — na slovenačkom, francuskom, nemačkom i italijanskom jeziku — kojim se lekarima, hirurzima, službenicima i sveštenstvu nalagalo da agituju za vakcinaciju. Isto tako, doneo je odluku o uvođenju takse za držanje psa kako bi se iz tih sredstava pokrivali izdaci za cepljenje. Lekari i hirurzi dobijali su u to vreme nagradu od 3 franka za svako uspešno cepljeno dete. Tako je, 1810. godine, u Novom Mestu i okolini bilo vakcinisano 9000 dece, 1811 — 4.276, dok je 1812. godine u celoj Kranjskoj oblasti izvršeno cepljenje 7.202 deteta. Na žalost, kako prvobitno obećana sredstva nisu mogla da budu stavljena na raspolaganje, to je 1813. počeo da popušta početni zamah.

No i pored toga, kod prijema u službu počelo se, u to vreme, zahtevati da kandidat podnese i uverenje o izvršenom vakcinisanju*; isto uverenje bilo je

* Prema *Laibacher Zeitung*-u iz 1814.

Efekt vakcinacije u raznim stadijumima, crtež iz Kernovog „Aufruf“-a...

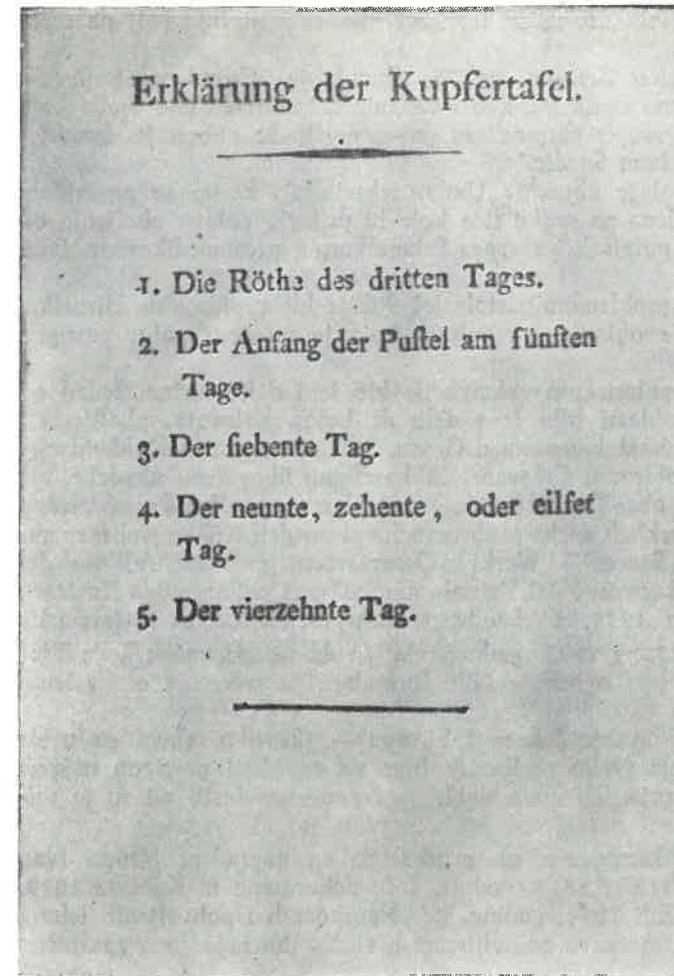
potrebno i prilikom upisa u srednje škole. Izdavačka preduzeća — Laibacher Zeitung, Terezia Eger, Kleinmayer — počela su da štampaju i prodaju formulare uverenja o izvršenoj vakcinaciji. Pojedini hirurzi su počeli da objavljuju u koje dane vrše vakcinisanje.

Kasnije uspostavljena austrijska upravna vlast, kao ranije francuska, takođe je smatrala cepljenje veoma efikasnim sredstvom za borbu protiv variole.

Pored dr Vinka Kerna, istaknuti propagatori vakcinisanja bili su dr Blaž Hafner,* fizikus rudnika u Idriji, zatim dr Jože Stroj** u Kranju, dr Anton

* Dr Blaž Hafner, koji je rođen u Škofjoj Loki a umro u Idriji, živeo je krajem XVIII — početkom XIX veka.

** Dr Jože Stroj, rođen u Podbrzju ali se ne zna koje godine. Umro je kao distriktni fizikus u Kranju, 1828.

... i objašnjenje

Pober* u Novom Mestu i dr Kozma Povše** u Postojni. Poznati su bili i protomedikus dr Anton Jelovšek i dr Karol Kogl.

Pošto se iz sredstava ostvarenih porezom na držanje pasa nisu mogli pokrivati troškovi vakcinisanja, to je austrijska uprava, 1818. godine, uvela taksu na venčanja, u visini od 2 guldena. Počev od 1. januara 1819, taksu su ubirali župnici koji su je, potom, predavali sreskim vlastima. U proglassu, koji su potpisali guverner Inzaghy i protomedikus dr Kogl, izričito se naglašavalo da se s tim novcem mogu podmirivati samo troškovi oko vakcinacije. Međutim, februara

* Dr Anton Pober rođen je, kako se veruje, oko 1765. Od 1817—1819, bio je distriktni lekar u Novom Mestu, a kasnije u Ljubljani gde je i umro 1832.

** Dr Kozma Povše — raspoložemo jedino podatkom da je promovisan u Beču, 1799. (MHK, 1857).

1821. pomenute takse su ukinute te su troškovi oko vakcinisanja pali na teret državne blagajne.

Godine 1822, *Laibacher Zeitung*, br. 71, objavio je „Circular“ kojim se propisivalo opšte i obavezno cepljenje, kao i vođenje tačne evidencije osoba koje su primile vakcinu. Ovaj propis potpisali su guverner Ilirske gubernije, Swears-Spork, i protomedikus dr Ivan Šnedic.*

Isti list (br. 47/1824) je objavio „Umlaufschreiben“, kojim se predviđala kazna u iznosu od 3 guldena za svako lice koje bi prikrilo pojavu oboljenja od varirole. Ovu naredbu su potpisali guverner Schmidburg i protomedikus dr. Ivan Šnedic.

Šam Šnedic bavio se problemom varirole još dok je bio profesor na Hirurškoj školi u Celovcu. Tada je objavio i rezultate koje je na tom polju postigao u Carinthiji.

Međutim, rad na popularisanju vakcinacije bio je i dalje nužan. Jedan od značajnih priloga iz te oblasti bilo je i delo dr Lovra Krizanta, pl. Vesta** — mlađeg, tada profesora na Johaneumu u Gracu, koji se za primenu vakcinacije uspešno borio još kao profesor u Celovcu: „Abhandlung über die Kuhpocke, als eine Krankheit der Kühe, über ihren Ursprung und blattern. — Zur Beantwortung der Frage: „Ob diese Krankheit nicht auch manchmal an den Kühen wahrgenommen wird?“ — aus Dr. Saccos*** Werk: „Osservazioni pratiche sull'uso del Vaiuolo vaccino come preservativo del Vaiuolo umano“ mit erläuternden Zusätzen und Bemerkungen“ (Graz 1825, 8° Landwirtschaftsgesellschaft in Steiermark).

Iz arhivske građe 1832. i 1833. godine, vidi se da su izdavačke kuće Eger i Kleinmayer ponovo, putem oglasa, nudile formulare za uverenje o izvršenoj vakcinaciji.

U cilju bržeg razuveravanja lekara i hirurga — skeptika, vlasti su uvele novčane nagrade i pohvale preko službenog lista za one koji postignu najveći uspeh u vršenju vakcinisanja. Tu meru uvele su francuske vlasti, ali su je prihvatili i Austrijanci.

Iz službenih objava saznajemo, na primer, da su nagrađeni hirurzi Ivan Schuster iz Mokronoga 1812. i 1813. godine, Jože Schormann iz Kočevja 1813, Ivan Wurzi iz Dulaha u Zili 1814. godine, itd. Nagrađenih i pohvaljenih lekara bilo je mnogo, a njihova imena su objavljivana u službenim izdanjima zaključno sa 1837. godinom.

Za period posle 1837. nema podataka o nagrađivanju. Naime, javna zdravstvena služba je u to vreme već toliko razvijena da stimuliranje putem nagrada i pohvala više i nije bilo potrebno. Arhivska građa iz druge polovine XIX veka, koju smo bili u mogućnosti da pregledamo, sadrži samo obračune putnih troškova lekara koji su odlazili na teren radi vršenja vakcinisanja.

Isto tako, u materijalima iz vremena druge polovine XIX stoleća i dalje, nismo više naišli na podatke o merama koje su preduzimate u cilju zaštite od

* Dr Ivan Šnedic (Schneditz), rođen u Mölbing-u na Krki 1765, umro 1843. u Ljubljani. Od 1810—1812. profesor veterinarstva na Hirurškoj školi u Celovcu; 1812—1821. profesor medicine, takođe u Celovcu. Potom kranjski protomedikus, i kao takav penzionisan 1839.

** Prof. dr Lovro Krizant pl. Vest, rođen u Celovcu 1776, umro u Gracu 1840. Promovirao u Freiburg-u, 1798. Na Hirurškoj školi u Celovcu bio je profesor 1800—1811, kada je postao profesor botanike i hemije na Johaneumu. Po njemu je nazvan bot. genus Vestia.

*** Prof. dr Luigi Saccos (1769—1836), jedan od najpoznatijih propagatora vakcinacije u Italiji. Navedeno delo štampano je 1800.

varirole a koje bi bile specifične za slovenačke krajeve. U tom pogledu, razlike između pojedinih država ogledale su se, u to doba, jedino u raguroznosti s kojom se insistiralo na vršenju cepljenja kao i u većoj ili manjoj popustljivosti prema onima koji su još uvek agitovali protiv vakcinisanja. U Sloveniji, koja je tada bila pod austrijskom vlašću, važile su odredbe koje bi se, po svojoj strogosti, mogle nazvati srednjim, i koje su važile u svim zemljama koje je Austrija potčiniila svojoj vlasti.

Najzad, u drugoj polovini XIX veka, došlo se do saznanja, da i cepljeno lice može, kasnije, ponovo da oboli od boginja. Otuda je pitanje obavezne vakcinacije opet bilo na dnevnom redu. Konačan stav po ovome dala je, 1857. godine, poznata engleska „Plava knjiga“, u kojoj je odlučno bila istaknuta vrednost cepljenja i njegova neškodljivost.

Od ove poslednje ankete pa nadalje, otpočelo je uvođenje obaveznog cepljenja, u nekim državama ranije i brže, u drugim sporije.

Tokom vremena bilo je usvojeno gledište, da se vakcinacija — čije dejstvo traje određeno vreme — mora obnoviti, tj. prihvaćena je i revakcinacija.

U Sloveniji je o revakcinaciji prvi pisao dr Đuro Matija Šporer,* i to još 1832. godine, ali su o istom problemu pisali i drugi.

Opšti zaključak po pitanju revakcinacije donet je, i eksperimentalno potvrđen, u francusko-pruskom ratu 1870—1871. Nemci su, naime, svake godine revakcinisali svoje regrute tako da je u njihovoj vojsci bilo samo 4.991 oboljenje od varirole, od kojih svega 297 smrtnih slučajeva (5,95%). Francuska, u čijoj se vojsci revakcinisanje nije vršilo, izgubila je u to vreme 23.400 ljudi.

Iz svega izloženog vidi se, da je borba protivu varirole u Sloveniji imala svoje specifičnosti iako se oslanjala na već stečena iskustva drugih zemalja.

Zdravstveni radnici Slovenije, krajem XVIII veka, shvatili su sav značaj borbe protivu ovog teškog oboljenja i njima ima da se blagodari što je smrtnost od te bolesti u Sloveniji svedena na najmanju moguću meru, i što je revakcinacija u tom delu naše zemlje prihvaćena već polovinom XVIII veka.

IZVORI I LITERATURA

¹ Anonimus, Einführung der Kuhpockenimpfung in Krain, Laibacher Wochenblatt, 1804 (I), br. 8 i 9. — ² Anonimus, Kuhpockenimpfung mit Distelspitzen, Laibacher Wochenblatt, 1804 (I), br. 33. — ³ Anonimus, Zustand des Sanitätswesens unter der französischen Zwischenregierung, poglavlje Kuhpockenimpfung, MHK, 1861, jul (broja nema), str. 56. — ⁴ Anonimus, Poročilo o cepljenju, Lublanske Novize, 1798, br. 37. — ⁵ Anonimus, Nachricht über den Erfolg der Blatterschutzimpfung in Klagenfurt im Jahre 1816, Carinthia, 1816, br. 52 (nije paginirano). — ⁶ Anonimus, Laur. Chrys. E. v. Vest, Sanitätsrath und Protomedicus in Kärnten, Professor der Anatomie, unnd Leibarzt Ihrer k. k. Hoheit der Erherzogin Marianna von Osterreich. (Nekrolog), Carinthia, 1818, br. 35. — ⁷ Anonimus, Poročilo o cepljenju, Carniolia, 1841, br. 82, str. 328. — ⁸ Bedanič M., Nalezljive bolezni, Ljubljana, 1959. — ⁹ Bleiweis—Trsteniški Janez, Stavljene koz ali osepenec je velika dobrota!, Kmetijske in rokodelske novice, 1846, str. 78—79, 83. — ¹⁰ Bleiweis—Trsteniški Janez, Dobrovoljen opomin starišem zavolj človeških koz ali osepenec, Ibid., 1854, 61—62, 66. — ¹¹ Bleiweis—Trsteniški Janez, Dobrovoljen opomin zavolj cepljenja koz, Ibid., 1861. — ¹² Bleiweis—Trsteniški Janez, Koze, kozice ali osepenice, Ibid., 1873. — ¹³ Dimitz Aug., Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813, Kleinmayer und Bamberg, Ljubljana, 1874—76. — ¹⁴ Finsen N. R., La photothérapie, Paris, 1899. — ¹⁵ Fisk D.,

* Dr Đuro Matija Šporer, rođen 1795. u Karlovcu, umro 1884. na Rijeci. Od 1830—1840. lekar u Celovcu; 1840—1850. bio je protomedikus u Ljubljani.

Dr Jenner of Berkeley, Heinemann, London, Melbourn, Toronto, 1959. — ¹⁶ Fossel V., Geschichte der epidemischen Krankheiten, V Neuburger-Pagel, Handbuch der Geschichte der Medizin, Jena, 1908, Gustav Fischer; II sv., poglavlje Blattern, str. 841—856. — ¹⁷ Fossel V., Geschichte des allgemeinen Krankenhauses in Graz, Graz 1889. — ¹⁸ Gurlt—Wernich—Hirsch, Biographisches Lexicon der hervorragenden Ärzte aller Zeiten und Völker (II izd. od Hübotter—Vierordt), Berlin—Beč, 1929, Urban—Schwarzenberg, str. 24 (verovatno netačno). — ¹⁹ Ibid., 3, str. 507. — ²⁰ Ibid., 3, str. 800 (nesigurno). — ²¹ Ibid., 5, str. 739; 740. — ²² Hacquet B., Abbildung und Beschreibung der südwest — und östlichen Wenden, Illyrer und Slaven (ilustrovano, 5 svezaka), Leipzig, 1801—1808, Baumann. — ²³ Instanzkalender (ljublanski) 1780—82, 1793, 1795, 1796, 1799, 1800, 1801, 1802. — ²⁴ Kern V., Erinnerungen über die Einführung der Blattern—Einimpfung im Herzogthum Krain, Ljubljana, 1789, mali 8°, Jos. Franz Licht. — ²⁵ Kern—Vodnik, Nauk od kose stavljenja Vinzenze Kern doktorja ranozelenja, uda sdravilske shole na Duneji, zesarškiga uzhenika ranozelnistva v Lublani (16 str.), Ljubljana, 1799, Eger; uvezano sa Lublanskim Novizam, 1798. — ²⁶ Kern V., Aufruf an die Bewohner Krains zur allgemeinen Annahme der Kuhpockenimpfung, Ljubljana, 1803, Gassler. — ²⁷ Kristan T., Beiträge zur Geschichte und Behandlung der nnatürlichen Pocken, II, Beč, 1781, Ghelen. — ²⁸ Krugman S., Ward R., Infections Diseases of Children, St. Louis, 1960, C. V. Mosby. — ²⁹ Laibacher Zeitung, 1800, izveštaj o zdravstvenom stanju; 1801, popis umrlih, br. 42; 1814, 1815, službeni raspisi; 1817, br. 1; 1818, br. 99; 1820; 1821, br. 6 i 25; 1822, br. 71; 1823; 1824, br. 47; 1825, br. 67; 1832 (anonse); 1833, br. 79 i 96; 1834, br. 78; 1837, br. 87. — ³⁰ Levntal Z., Istorija jugoslovensko-britanskih medicinskih veza, referat na VII naučnom sastanku Jugoslovenskog društva za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva, Sarajevo, 1960. — ³¹ Lipič F. V., Topographie der k. k. Provinzialhauptstadt Laibach, in Bezug auf Natur- und Heilkunde, Medizinalordnung und Biostatik, Ljubljana, 1834. — ³² Medić M., Prilog cijepenu bogina, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, JAZU, XXI, sv. 1, Zagreb, 1914, str. 358—363. — ³³ Medizinische Jahrbücher des österreichischen Staates, 1812, str. 23, 28; 1819, 26, 27; 1820, 52, 53, 76, 77; 1822, 209; 1826, 46; 1831, 35, 100—109; 1832, 25; 1833, 327; 1834, 344; 1835, 193, 354. — ³⁴ Medizinisch-chirurgische Zeitung, 1793, br. 71, str. 348—350; 1794, br. 65, str. 209—224; 1804, br. 8; 1805, br. 59, str. 139; 1835, br. 9, str. 646. — ³⁵ Pintar I., Prof. dr Vinko Kern, Zdravniški vestnik, 1929 (I), str. 70. — ³⁶ Pintar I., Prof. dr Kern i prof. dr Lipič, Liječ. vjesnik, 1933 (IV), str. 93. — ³⁷ Pintar I., Medikokirurški učni zavod v Ljubljani, njegov nastanek, razmah in konec, Ljubljana, 1939, Učiteljska. — ³⁸ Saopštenja Instituta za istoriju medicine u Beču. — ³⁹ Saopštenje prof. Torgglera u Celovcu. — ⁴⁰ Slovenski biografski leksikon, I, str. 288, 398, 489. — ⁴¹ Suppantšitsch I. A., Die Kuhpockenimpfung, Ein Gedicht an die Herzen der Mütter, Laibacher Wochenblatt, 1806, br. 30 (nije paginirano). — ⁴² Šnedic I. Ev., Das medizinisch-chirurgische Studium an den Lyzeen des österreichischen Kaiserstaates, Carinthia, 1817, br. 47 (22. XI 1817, nije paginirano). — ⁴³ Šnedic I. Ev., Bericht über die Schutzpockenimpfung, im Jahre 1817, in der Hauptstadt Klagenfurt, Ibid., 1817, br. 52 (27. XII 1817, nije paginirano). — ⁴⁴ Šporer Đ. M., Ein wohlgemeinter Rath in Bezug auf die Wiederimpfung (Revaccination) als vermehrtes Schutzmittel gegen die Menschenblattern, Carinthia, 1832, br. 29, str. 119—121. — ⁴⁵ Vrhovec I., Zgodovina Novega Mesta, Ljubljana, 1891, Slovenska Matica. — ⁴⁶ Wurzbach Const. von, Biographisches Lexicon des Kaiserthums Österreich, Beč, 1856—1882, 11, str. 187; 50, str. 212—223. — ⁴⁷ Dorđević S., Carić K., Vakcinisanje protivu velikih boginja u Dubrovniku, Srp. arhiv, 1961, 89, 9, 1059.

LA LUTTE CONTRE LA VARIOLE EN SLOVENIE

Ivan PINTAR

LE NOMBRE DES MALADES ET LA HAUTE MORTALITÉ CAUSÉS PAR LA VARIOLE amenèrent beaucoup des gens à méditer sur l'origine de cette maladie et la date de son apparition.

L'histoire de la pathologie, même aujourd'hui, n'est pas en état d'affirmer avec certitude, si les épidémies de la variole ont ravagé aux temps de l'antiquité, ou bien si les médecins de ce passé lointain ont connu ou non la variole.

Dans les pays des Slaves du Sud l'apparition de la variole n'a été enregistré que vers la fin du XVIIIe siècle.

La littérature et le matériel des archives du XVIIIe siècle démontrent qu'au fond la lutte contre la variole dans ces pays n'a pas différé en beaucoup de celle que l'on a menée dans les pays avoisinants, malgré certaines particularités locales.

L'auteur discute les données concernant la lutte et surtout les méthodes appliquées en Slovenie pour la repression de la variole. Il cite aussi les noms et les travaux des premiers médecins slovènes sur la variole et la variolisation ainsi que les mesures spécifiques pour la Slovenie que l'on a entreprises pour empêcher la propagation de cette maladie.

DIE BEKÄMPFUNG DER POCKEN IN SLOVENIEN

Ivan PINTAR

DIE GROSSE ZAHL DER ERKRANKUNGEN IN VERBINDUNG MIT DER HOHEN STERBLICHKEIT welche die Pocken-Epidemien in den vergangenen Zeiten verursacht haben, brachten viele Menschen dazu, über den Ursprung der Pocken und die Zeit aus welcher sie herkommen, nachzudenken.

Die Geschichte der Pathologie kann bis heute nicht mit Sicherheit behaupten, ob diese verheerenden Epidemien schon im Altertum vorkamen oder ob den Aerzten damals die Pocken bekannt waren oder nicht.

Das Erscheinen der Pocken und eventueller anderer Epidemien wird auf dem südslavischen Gebiet erst gegen Ende des 18. Jahrhunderts verzeichnet.

Die Literatur und das archivarische Material aus dieser Zeit weisen darauf hin, dass die Pockenbekämpfung in Slovenien sich im Grunde von der Art und Weise wie sie in den Nachbarländern geführt wurde, nicht sehr unterschieden hat, obwohl sie hier ihre besonderen Eigenheiten besass.

Der Autor führt in seiner Arbeit Daten an, die Pockenbekämpfung in Slovenien betreffen und nennt Namen sowie Schriften von slovenischen Aerzten die sich erstmals mit der Bekämpfung der Krankheit und Variolisation beschäftigt haben sowie die für Slovenien spezifischen Massnahmen, die man damals zur Vorbeugung der Verbreitung der Epidemie vorgenommen hat.